Asztaldísz - hattyú alakú fedéllel

Ötvösgyűjtemény

Leltári szám:	E 65.86.1-2
Készítés ideje:	17. SZÁZAD KÖZEPE
Készítés helye:	Németország
Anyag:	füstkvarc; gránátjáspis; krizolit; türkiz; tűzaranyozott ezüst
Technika:	cizellált; trébelt; vésett díszítés; zománcdíszítés
Méretek:	magasság: 27,4 cm magasság: 15,5 cm talpátmérő: 8,8 x 6,9 cm magasság: 12, 3 cm átmérő: 12 x 7,5 cm

A gazdagon díszített zománcos-köves talpra és felépítményre ültetett gerezdek - kagylótestre emlékeztető - csiszolt jáspis csészéjű díszedényt koronás hattyút formázó zománcos-köves fedéldísz zárja le. Az alsó rész talpazata tojásdad formájú domborított és teljes felületén világoskék alapzománcú lemezre épül, melyen foglalatban kagylótestet imitáló, gerezdelt jáspistalp nyugszik. A körülötte látszó világoskék alapon fehér, sárga, kék és vöröses felülfestésekkel zománcozott enyhén plasztikus leveles-virágos dekorációt fixen rögzülő türkizes, gránátos és krizolit köves foglalatok egészítik ki. A talp közepén bordázott jáspis szártag csatlakozását türkizes, gránátos abroncs rejti. A szártag aranyozott gyűrűs zárókupakjáról kiinduló C-idomú és rejtett íves tartók zománcos leveles rátéteket hordoznak, majd a jáspis csésze tövénél ismét egy gyűrűben egyesülnek.

Az igencsak egyedi kialakítású nódusz színpompás levélzetének zománcos-köves dekorációja a talp lemezét ismétli, ám felfokozott formában. A csészét is tartó felső gyűrűről zománcdíszes foglalatú jáspisgolyó függ a nódusz belsejében. A hattyús fedél domborított talplemeze túlnyúlik a csésze méretein. Világoskék alapzománcán a talplemez plasztikus alapú felülfestett színei és kövei ismétlődnek, középen meg toldva egy nagyméretű fazettált füstkvarccal. A hattyú fehérzománcos nyaka, szárnyai és farkrésze szerelten rögzülnek az alaplemezen. Utóbbi áttört, farktollazatot imitáló körzománcos elemén kívül a többi testrészt kétoldalasan türkizes és gránátos foglalatok ékítik. A sárgacsőrű hattyú fején minuciózus kivitelű korona fehéralapú zománcát kék és vörös, míg a koronáról függő kicsiny kékzománcos golyót fehér, vörös és fekete felülfestések díszítik. A korona leleményes rögzítése a madár nyelvében végződő lemezcsíkban érhető tetten.

E szokatlan megjelenésű dísztárgy - noha fedeles serlegként avagy díszedényként is felfogható - kevéssé tekinthető funkcionális tárgynak. Korabeli értéke alapvetően különlegességében rejlett. A reneszánszban gyökerező, de a manierizmus időszakában kialakuló *Kunst- und Wunderkammer*ek fejedelmi, főúri birtokosai szép számban őriztek hasonlóan különleges dísztárgyakat, *artificaliá*-kat. Egyediségük, érté kük a bennük rejlő kiemelkedő művészi teljesítményen, virtuóz technikai kivitelen túl gyakorta a meghökkentő kialakításból (forma és anyaghasználat) is fakadt. Az efféle dísztárgyak ennek megfelelően a raritások, azaz a különösen becses ritkaságok közé soroltán birtokosuk nagyságát (*magnificentia*) és gazdagságát hirdették. Népszerűségük ennek okán a barokk korban is töretlenül folytatódott. Asztaldísz ként mindezt az ámulatba ejtés, a vendégek elkápráztatása formájában szolgálta.

Nem ismert, hogy az itt bemutatott darab mikor, mi módon került az Esterházyakhoz, netán megrendelői is ők voltak-e. A fraknói Esterházy-kincstár 1725. évi leltárában ez áll: *Egy magas vörös aranyos Tokban egy Jáspis köbül való Ezüstben foglalt egynihány Türkissal és Drága kövekkel ki rakott aranyos födeles Pohár, a Tetejn Sok Szép Zománczokka l ékesített Hattyú áll.*

Az Esterházy-kincstár II. világháborús károsodása nyomán a tárgy a tekintetben is különlegességnek számít, hogy fennmaradt eredeti bőrtokja is.

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

Irodalom

- Szerk.: Szilágyi András: *Műtárgyak a fraknói Esterházy-kincstárból az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2014. - Nr. V.21. (Simonyi István)
- Szerk.: Mikó Árpád, Verő Mária: *Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon (16-17. század)*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2008. - Nr. XI-118 (Simonyi István)
- Katona Imre: A fraknói kincstár 1725. évi leltára. *Művészettörténeti Értesítő*, 29. (1980). 1980.
- Szerk.: Pulszky Károly, Radisics Jenő: *A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma*. Franklin Társulat Könyvnyomdája, Budapest, 1884. - III. terem, 15. szekrény, Nr. 11.b.

